

TEISMINIS BENDRADARBIAVIMAS CIVILINĖSE BYLOSE

Laisvo tarpvalstybinio prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimo mastai nuolat didėja. Europos Sąjunga plėtoja teisminį bendradarbiavimą tarpvalstybinį poveikį turinčiose civilinėse bylose kurdamą sąsajas tarp skirtingų teisinių sistemų. Pagrindiniai šio bendradarbiavimo tikslai yra teisinis tikrumas ir patogus bei veiksmingas teisingumo įgyvendinimas, kad būtų galima nustatyti kompetentingą teismą, aiškiai įvardyti taikytiną teisę ir sparčiai bei veiksmingai taikyti sprendimų pripažinimo ir vykdymo procedūras.

TEISINIS PAGRINDAS

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 81 straipsnis; prie Lisabonos sutarties pridėti Protokoliai Nr. 21 ir 22.

TIKSLAI

Europos teisingumo erdvėje negalima užkirsti kelio asmenims įgyvendinti savo teises arba trukdyti jiems tai daryti. ES valstybių narių teisinių ar administracinių sistemų nesuderinamumas neturėtų būti kliūtis. Šios jautrios srities teisės aktai apima įprastą civilinę teisę, kurią sudaro nemažai įvairių teisės sričių, pradedant šeimos teise ir baigiant pirkimo–pardavimo sutarčių teise, taip pat proceso teisę, kuri iki šiol buvo išskirtinė valstybių narių prerogatyva. ES privatinės sutarčių teisės taisyklių sritis patenka į ES civilinės teisės sritį, tačiau ji glaudžiai susijusi su laisvu prekių ir paslaugų judėjimu, todėl jai taikomos Sutarties nuostatos dėl bendrosios rinkos (2.1.7.).

Tarptautinė privatinė teisė nagrinėja visų klausimų, susijusių su privačiais asmenimis, tarpvalstybinius aspektus, pavyzdžiui, šeimos teisės, nuosavybės teisės ir sutarčių teisės. Šeimos teisės priemonės, turinčias tarpvalstybinį poveikį, turi vienbalsiai priimti Taryba (SESV 81 straipsnio 3 dalies antra pastraipa). Pagrindinės priemonės siekiant lengviau įgyvendinti teisę kreiptis į teismą tarpvalstybinį poveikį turinčiose bylose yra tarpusavio pripažinimo principas, pagrįstas valstybių narių tarpusavio pasitikėjimu, ir tiesioginis teisminis bendradarbiavimas tarp nacionalinių teismų.

Sąjungos veiksmais teismų bendradarbiavimo civilinėse bylose srityje visų pirma siekiama šių tikslų:

- užtikrinti aukštą teisinio tikrumo lygį piliečiams, palaikantiems tarpvalstybinius civilinius santykius;
- suteikti piliečiams galimybę paprastai ir veiksmingai kreiptis į teismą pagal civilinę teiseną siekiant išspręsti tarpvalstybinius ginčus;

- supaprastinti nacionalines civilinių teismų tarpvalstybinio bendradarbiavimo priemonės;
- remti teisėjų ir teisminių institucijų darbuotojų mokymą.

Kiekvienas rengiamas teisės aktas turi būti perduodamas nacionaliniams parlamentams (Europos Sąjungos sutarties (ES sutarties) 12 straipsnis). Be to, nacionaliniai parlamentai turi teisę prieštarauti sprendimams, susijusiems su tam tikrais šeimos teisės aspektais, turinčiais tarpvalstybinį poveikį. Šie sprendimai gali būti priimami tik pagal įprastą teisėkūros procedūrą ir jeigu joks nacionalinis parlamentas jiems neprieštarauja (SESV 81 straipsnio 3 dalies trečia pastraipa).

LAIMĖJIMAI

A. Pirminės teisės raida teismų bendradarbiavimo civilinėse bylose srityje

Pasirašant Steigimo sutartį, teismų bendradarbiavimas civilinėse bylose nelaikytas vienu Europos bendrijos tikslų. Vis dėlto Europos bendrijos steigimo sutarties 220 straipsnyje buvo nuostata, kad valstybės narės turi užtikrinti „formalumą, reguliuojančių abipusį teismų ir arbitražo sprendimų pripažinimą ir vykdymą, supaprastinimą“. Teismų bendradarbiavimas civilinėse bylose oficialiai įtrauktas į Sąjungos veiklos sritį Mastrichto sutartimi, tarpvyriausybiniu bendradarbiavimo ramsčio „Teisingumas ir vidaus reikalai“ srityje. (1.1.3.). Amsterdamo sutartimi teisminis bendradarbiavimas civilinėse bylose įtrauktas į Bendrijos reglamentavimo sritį, perkeliant jį iš Europos Sąjungos sutarties į Europos bendrijos steigimo sutartį, bet jam netaikytas Bendrijos metodas. Pagal Nicos sutartį (1.1.4.) priemonėms, susijusioms su teisiniu bendradarbiavimu civilinėse bylose, išskyrus šeimos teisę, priimti pradėta taikyti bendro sprendimo teisėkūros procedūra.

Tamperės Europos Vadovų Taryba (1999 m. spalio mėn.) patvirtino Europos teisingumo erdvės kūrimo gaires. Konstatavusi, kad ši programa įgyvendinta nepakankamai, Hagos Europos Vadovų Taryba (2004 m. lapkričio mėn.) patvirtino naują veiksmų planą 2005–2010 m. laikotarpiui. Hagos programoje pabrėžta būtinybė toliau įgyvendinti tarpusavio pripažinimo principą ir jį išplėsti taikant naujoms sritims, pvz., šeimos turto, paveldėjimo ir testamentų. Po Hagos programos priimta Stokholmo programa, kurioje nustatytos būsimo laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės plėtojimo penkerių metų laikotarpiu (2010–2014 m.) gairės.

Pagal Lisabonos sutartį (1.1.5.) visoms teismų bendradarbiavimo civilinėse bylose priemonėms pradėta taikyti įprasta teisėkūros procedūra. Tačiau šeimos teisei ir toliau taikoma speciali teisėkūros procedūra: Taryba, pasikonsultavusi su Europos Parlamentu, sprendžia vienbalsiai.

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad pagal prie Sutarčių pridėtus Protokolus Nr. 21 ir 22 Danija ir Airija pasirinko nedalyvauti SESV Trečiosios dalies V antraštinėje dalyje (laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė). Airija pasirinko lanksčią galimybę nedalyvauti šios srities teisės aktuose, todėl ji gali atskirai pasirinkti, kuriuose teisės aktuose ir teisėkūros iniciatyvose dalyvauti arba nedalyvauti (prie Sutarčių pridėtas Protokolas Nr. 21). O Danija pasirinko griežtesnę nedalyvavimo laisvės saugumo ir teisingumo erdvėje tvarką, tai reiškia, kad ji šioje politikos srityje visiškai nedalyvauja. Derantis

dėl Lisabonos sutarties Danija įgijo galimybę savo pasirinkimą pakeisti lanksčiu modeliu, panašiu į Airijos pasirinkimą (Protokolas Nr. 22). 2015 m. gruodžio 3 d. įvyko referendumas, ar patvirtinti šį pasirinkimą (4.2.1). Pasiūlymas atmestas nepritarus 53 proc. balsavusiųjų.

B. Pagrindiniai priimti teisės aktai

1. Jurisdikciją turinčio teismo nustatymas, teisminių ir neteisminių sprendimų pripažinimas ir vykdymas

Pagrindinė šios srities priemonė yra [2012 m. gruodžio 12 d. Tarybos reglamentas \(EB\) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo \(reglamentas „Briuselis I“\)](#). Šio reglamento tikslas – suderinti jurisdikciją reglamentuojančias kolizines normas valstybių narių lygmeniu, taip pat supaprastinti ir pagreitinti teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo tvarką. Reglamentas „Briuselis I“ papildytas [Tarybos reglamentu \(EB\) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo \(reglamentas „Briuselis IIa“\)](#). Dėl vis didėjančio mobilumo šeimos ryšiai vystosi tarp skirtingų pilietybių asmenų. Skirtingų pilietybių asmenų poros turi žinoti, kokį vardą duoti vaikams, o išsiskyrę asmenys turi turėti galimybę pradėti naują gyvenimą kitoje šalyje neprarasdami ryšių su vaikais. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų^[1], prie kurios prisijungusios 99 šalys (padėtis 2018 m. spalio mėn.), įskaitant visas ES valstybes nares, pagrįsta labai paprastu principu – kuo greičiau gražinti pagrobtą vaiką. Neseniai priimta nauja [reglamento „Briuselis IIa“](#) redakcija, kuris galioja nuo 2019 m. birželio mėn.^[2] Vienas iš pagrindinių jo peržiūros tikslų buvo patobulinti teisės normas, skirtas vaikams apsaugoti tarpvalstybinėse bylose dėl ginčų dėl tėvų pareigų, pavyzdžiui, susijusiose su globa, bendravimo teisėmis ir vaikų grobimu.

Siekdama palengvinti tarptautinį įsiskolintų išlaikymo išmokų išieškojimą, Taryba 2008 m. gruodžio mėn. priėmė [Reglamentą \(EB\) Nr. 4/2009](#). Šiame reglamente kartu pateikiamos bendros nuostatos, susijusios su teismų jurisdikcija, taikytina teise, sprendimų pripažinimu ir vykdymu, taip pat su nacionalinių institucijų bendradarbiavimu. Siekiant padidinti tarpvalstybinių bankroto bylų procedūrų veiksmingumą ir efektyvumą, 2015 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (EB) Nr. 2015/848 nustatomos bendros šios srities teismų jurisdikcijos, sprendimų pripažinimo ir taikytinos teisės taisyklės. Siekdami panaikinti egzekvatūros procedūrą dėl sprendimų, susijusių su neginčytiniais reikalavimais, Parlamentas ir Taryba priėmė [Reglamentą \(EB\) Nr. 805/2004](#), sukuriantį neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą. [Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu \(ES\) Nr. 650/2012](#) dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo siekiama panaikinti kliūtis, su kuriomis susiduria piliečiai, įgyvendindami savo teises tarptautinio paveldėjimo srityje.

[1] [Konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų](#).

[2] 2019 m. birželio 25 d. Tarybos reglamentas dėl jurisdikcijos ir sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis bei tarptautiniu vaikų grobimu, pripažinimo ir vykdymo (nauja redakcija), OL L L178/1 (2019).

Dėl skirtingų teisinių santuokos ir registruotos partnerystės pasekmių, susijusių su joms būdingais ypatumais, Komisija 2011 m. pateikė pasiūlymus dėl dviejų atskirų reglamentų, kuriais nustatomas tarptautinių porų nuosavybės režimas – vienas pasiūlymas skirtas santuokos, kitas – registruotos partnerystės atvejui. Abu pasiūlymai susiję su teismų jurisdikcija, taikytina teise, sprendimų pripažinimu ir vykdymu.

2. Kolizinių normų derinimas

ES lygmeniu priimta nemažai priemonių, skirtų svarbiausiems klausimams, susijusiems su tarptautine privatine teise (visų pirma reglamentai „Briuselis“ ir „Roma“). Europos Parlamentas ir Taryba priėmė [2008 m. birželio 17 d. Reglamentą \(EB\) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės \(reglamentą „Roma I“\)](#). Priėmus [2007 m. liepos 11 d. Reglamentą \(EB\) Nr. 864/2007 dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės \(reglamentas „Roma II“\)](#) buvo sudarytos sąlygos bendrai kolizinių normų, susijusių su nesutartinėmis prievolėmis civilinėse ir komercinėse bylose, sistemai sukurti. Reglamentu taip pat siekta padidinti teisinį tikrumą ir ginčų baigties nuspėjamumą. Kolizinės normos, susijusios su išlaikymo prievolėmis, įtvirtintos 2008 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 4/2009 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje. 2010 m. gruodžio mėn. Taryba priėmė santuokos nutraukimo ir gyvenimo skyrium teisės srityje taikomą [Reglamentą \(ES\) Nr. 1259/2010](#), kuriuo sukurta aiški ir išsami teisės sistema, kuria nustatoma teisė, taikytina santuokos nutraukimui ir gyvenimui skyrium. Reglamentas (ES) Nr. 650/2012 tarptautinio paveldėjimo srityje kartu su kitais klausimais reglamentuoja ir taikytinos teisės klausimą.

3. Geresnių galimybių kreiptis į teismą sudarymas

Siekiant pagerinti teisės kreiptis į teismą įgyvendinimą tarptautiniuose ginčiuose, Taryba priėmė Direktyvą 2003/8/EB, kuria tokiems ginčams nustatomos minimalios bendros teisinės pagalbos taisyklės. Direktyvos tikslas – pakankamai lėšų neturintiems asmenims užtikrinti tinkamą teisinės pagalbos sprendžiant tarptautinius ginčus lygį. Tam, kad piliečiai ir įmonės galėtų paprasčiau ir veiksmingiau siekti teisingumo, ES priimtos specialios bendros proceso taisyklės, kuriomis supaprastinamas ir pagreitinamas tarpvalstybinio pobūdžio ieškinių dėl nedidelių sumų ir neginčytinų sumų išieškojimo visoje Europos Sąjungos teritorijoje nagrinėjimas. Jas galima rasti Reglamente [\(EB\) Nr. 861/2007](#), nustatančiame Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, ir Reglamente [\(EB\) Nr. 1896/2006](#), nustatančiame Europos mokėjimo įsakymo procedūrą. Šios procedūros yra neprivalomos ir papildo nacionalinėje teisėje nustatytas procedūras. [Direktyvoje 2008/52/EB](#) išdėstytos bendros nuostatos dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų siekiant padidinti teisinį tikrumą ir paskatinti naudotis šiuo ginčų sprendimo būdu.

4. Nacionalinių civilinių teismų tarpvalstybinio bendradarbiavimo priemonės

SESV 81 straipsnio 2 dalies a ir c punktuose Parlamentui ir Tarybai taip pat suteikiami įgaliojimai priimti priemones, skirtas sprendimų tarpusavio pripažinimui bei vykdymui ir nacionalinių taisyklių suderinamumui atsižvelgiant į kolizines normas ir normas dėl jurisdikcijos užtikrinti. 2007 m. lapkričio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1393/2007 (šiuo metu persvarstomas) siekiama supaprastinti ir paspartinti teisminių ir neteisminių dokumentų perdavimą valstybėse

narėse ir taip pagreitinti teismines procedūras bei padidinti jų veiksmingumą. Siekdama supaprastinti ir pagreitinti valstybių narių teismų tarpusavio bendradarbiavimą renkant įrodymus civilinėse ir komercinėse bylose, Taryba priėmė Reglamentą (EB) Nr. 1206/2001. Šiuo metu Parlamentas laukia Tarybos pozicijos dėl dviejų Komisijos pasiūlymų [COM\(2018\)0378](#) ir [COM\(2018\)0379](#)^[3]. Siekiant pagerinti, supaprastinti ir pagreitinti valstybių narių teisminį bendradarbiavimą ir sudaryti palankesnes sąlygas tarpvalstybinio pobūdžio bylose dalyvaujantiems piliečiams kreiptis į teismą, [2001 m. gegužės 28 d. Tarybos sprendimu Nr. 2001/470/EB](#)^[4] sukurtas [Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose](#). Tinklą sudaro valstybių narių paskirtos įstaigos pasiteirauti, tam tikruose ES dokumentuose nurodytos centrinės institucijos, ryšių palaikymo teisėjai ir prokurorai ir visos už valstybinių subjektų (teismų ir centrinių institucijų) teisminį bendradarbiavimą atsakingos institucijos. Sprendimas Nr. 2001/470/EB iš dalies pakeistas 2009 m. birželio 18 d. Sprendimu Nr. 568/2009/EB, kuriuo siekiama išplėsti ir sustiprinti Europos teisminiam tinklui civilinėse ir komercinėse bylose priskirtas funkcijas. Naujuoju sprendimu įdiegta svarbi naujovė: tinklas atvertas profesinėms asociacijoms, atstovaujančioms teisės specialistams, ypač advokatams, teismo patikėtiniams, notarams ir antstoliams.

Kita teismų bendradarbiavimo civilinėse bylose supaprastinimo priemonė yra informacinių ir komunikacinių technologijų naudojimo teismų administracijoje plėtojimas. Šis projektas buvo pradėtas 2007 m. ir tapo Europos e. teisingumo strategija. E. teisingumo priemonėms priskiriama: [Europos e. teisingumo portalas](#), kurio paskirtis – palengvinti piliečių ir įmonių teisės į teisingumą įgyvendinimą visoje Sąjungoje, užtikrinti nacionalinių teistumo duomenų elektroninį sujungimą Sąjungos lygmeniu, geresnį vaizdo konferencijų naudojimą teismo procese, naujoviškas vertimo priemones, pvz., automatinį vertimą, dinamiškas dokumentų formas internete ir Europos teismų vertėjų raštu ir žodžiu duomenų bazę. Komisijos kasmet rengiama [ES teisingumo rezultatų suvestinė](#) yra informacinė priemonė, kuria siekiama padėti ES ir valstybėms narėms siekti veiksmingesnio teisingumo pateikiant objektyvius, patikimus ir palyginamus visų valstybių narių teisingumo sistemų kokybės, nepriklausomumo ir veiksmingumo duomenis. Šie duomenys būtini remiant nacionalinių teisingumo sistemų reformas.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Teisminio bendradarbiavimo civilinėse bylose srityje taikoma įprasta teisėkūros procedūra, išskyrus šeimos teisę, kai Taryba sprendimus priima vienbalsiai, o su Parlamentu tik konsultuojamasi. Parlamentas atliko svarbų vaidmenį apibrėžiant minėtųjų teisėkūros priemonių turinį. Europos Parlamentas jau seniau yra pažymėjęs, jog būtina tikra Europos teisminė kultūra, kad piliečiai galėtų pasinaudoti visais privalumais, kuriuos jiems suteikia Sutartyse įtvirtintos teisės. Šiuo požiūriu vienas

[3]2019 m. vasario 13 d. Europos Parlamento teisėkūros rezoliucija dėl pasiūlymo dėl reglamento, kuriuo iš dalies keičiamas 2001 m. gegužės 28 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1206/2001 dėl valstybių narių teismų tarpusavio bendradarbiavimo renkant įrodymus civilinėse ar komercinėse bylose, ir 2019 m. vasario 13 d. Europos Parlamento teisėkūros rezoliucija dėl pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 1393/2007 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse (dokumentų įteikimas).

[4]2009 m. birželio 18 d. [Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas Nr. 568/2009/EB, iš dalies keičiantis Tarybos sprendimą 2001/470/EB, sukuriantį Europos teisminį tinklą civilinėse ir komercinėse bylose](#)

svarbiausių dalykų yra mokymai, visų pirma teisės srityje. 2013 m. birželio mėn. Europos Parlamentas priėmė rezoliuciją „Teisės kreiptis į teismą pagerinimas. Teisinė pagalba nagrinėjant tarpvalstybinius civilinius ir komercinius ginčus“^[5].

Jurisdikcijos, taikytinos teisės ir sprendimų dėl tarptautinių porų nuosavybės režimų, apimančių sutuoktinių turto režimus ir registruotos partnerystės teises pasekmes, pripažinimo ir vykdymo užtikrinimo srityje Parlamentas savo pritarimą davė 2013 m., tačiau minėtieji du aktai ne vienus metus buvo blokuojami Taryboje. Todėl dvidešimt trys valstybės narės susitarė dėl tvirtesnio bendradarbiavimo (ES sutarties 20 straipsnis), kad galėtų būti siekiama pažangos rengiant teisės aktus. 2016 m. pradžioje Komisija parengė naujus pasiūlymus dėl aktų, kurie iš esmės grindžiami tekstu, dėl kurio balsavo Parlamentas, ir kompromisiniu tekstu, dėl kurio pirmiau susitarta. Galiausiai 2016 m. birželio 24 d. buvo priimtas [Tarybos reglamentas \(ES\) 2016/1103, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas jurisdikcijos, taikytinos teisės ir teismo sprendimų sutuoktinių turto teisių režimų klausimais pripažinimo ir vykdymo srityje](#).

Kalbant apie civilinio proceso standartus, 2017 m. liepos mėn. Parlamentas paragino Komisiją pagal SESV 225 straipsnį iki 2018 m. birželio 30 d. pateikti pasiūlymą dėl teisėkūros procedūra priimamo akto dėl bendrų būtiniausių civilinio proceso standartų, remiantis SESV 81 straipsnio 2 dalimi^[6]. Siūlomos ES direktyvos, pridedamos prie Parlamento rezoliucijos, tekste siekiama derinti civilinio proceso sistemas, kad būtų visapusiškai paisoma teisės į teisingą bylos nagrinėjimą, kuri pripažįstama ES pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnyje ir Europos žmogaus teisių konvencijos 6 straipsnyje (4.1.2.), nustatant būtiniausius civilinio proceso pradėjimo, vykdymo ir užbaigimo standartus valstybių narių teismuose.

1987 m. įsteigta Europos Parlamento tarpininko tarptautinio tėvų vykdomo vaikų grobimo atvejais pareigybė siekiant padėti tėvų pagrobtiems vaikams iš dviejų valstybių piliečių šeimų ir (arba) nesantuokinių porų. 2018 m. balandžio mėn., kai šias pareigas ėjo Elisabeth Morin-Chartier (jas visada užima tuo metu pareigas einantis Europos Parlamento narys), pareigybių pavadinimas buvo pakeistas į „[Europos Parlamento koordinatorius vaikų teisių klausimais](#)“ norint, kad jų pavadinime matytųsi pasikeitę įgaliojimai, kurie dabar apėmė vaikų teises.

Nuo 2019 m. liepos mėn. Europos Parlamento rinkimų Europos Parlamento koordinatoriaus vaikų teisių klausimais pareigas ėjo Ewa Kopacz. Prieš ją šias pareigas ėjo Elisabeth Morin-Chartier (2017–2019), Mairead McGuinness (2014–2017), Roberta Angelilli (2009–2014), Evelyne Gebhardt (2004–2009), Mary Banotti (1995–2004) ir Marie-Claude Vayssade (1987–1994).

Udo Bux
02/2020

[5]OL C 65, 2016 2 19, p. 12.

[6]2017 m. liepos 4 d. Europos Parlamento rezoliucija su rekomendacijomis Komisijai dėl Europos Sąjungos bendrų būtiniausių civilinio proceso standartų (OL C 334, 2018 9 19, p. 39).

